

DE GLADIOOL (1)

Een populaire zomerbloei

De gladiool heeft een bewogen geschiedenis. Sinds de introductie begin 17e eeuw in West-Europa is er veel gebeurd. Historicus Jan Beenakker vatte die geschiedenis samen in het boek *De gladiool: een bloem met een kleurrijk verhaal*. Dit boek is 13 januari 2012 tijdens de jaarvergadering van de Nederlandse Gladiolus Groep gepresenteerd. In de komende nummers van *BloembollenVisie* is de inhoud van dit boek te lezen.

Tekst: Jan Beenakker
Foto's: Arie Dwarswaard

In Nederland behoren gladiolen tot de populairste zomerbloei. De gladiool wordt na de vorst omstreeks april geplant. Afhankelijk van het al dan niet onder folie planten en het vroege of late tijdstip van planten bloeien de bloemen van eind juni tot in oktober. Gladiolen groeien op bijna alle grondsoorten, maar zij verlangen wel een luchtige en goed doorlatende grond. De planten houden niet van nattigheid. Ze staan het liefst op een zonnige plaats. Gladiolen zijn daarom echte zonnekinderen. Ze groeien het beste bij warm weer. Om die reden wordt de gladiool als gewas voor de snijbloementeelt in landen met een gematigd en warm klimaat geteeld. Het heeft dus geen zin de teelt van gladiolen te stimuleren in bijvoorbeeld Finland of Noorwegen. De bloemen komen in alle kleuren en maten voor. De soorten variëren van klein tot heel groot. Sommige soorten kunnen 170-200 cm lang worden. Er zijn maar weinig planten die zoveel verschillende kleuren bezitten. Dankzij de veelheid van kleuren en vormen is de gladiool een graag geziene bloem. De bloemen zijn uitermate geschikt om in een vaas te zetten of om in boeketten en andere bloemstukken te verwerken. De gladiool is tevens een gewild object voor kunstschilders. Het voert te ver om alle bloemenschilders die gladiolen tot onderwerp hebben gekozen te noemen. We geven twee bekende voorbeelden. Vincent van Gogh schilderde zijn 'Vaas met gladiolen' en 'Vaas met rode gladiolen en witte violieren'. Een ander beroemd schilderij is 'Gladiolen' van de Franse impressionist Claude Monet.

SMAAK VAN SLA

Een nieuwe hype in de culinaire wereld zijn eetbare bloemen. De gladiool doet hier ook aan

mee. In veel restaurants worden de gerechten extra bijzonder gemaakt door ze met bloemen te garneren. Gladiolenbloemen smaken in de verte naar sla. De bloemkelken worden veelal gebruikt om met hartige spreads of mousses te vullen. Kijkend naar de indeling in het plantenrijk behoren gladiolen tot het geslacht *Gladiolus*.

.....

**'De Nederlandse veredelaars
slagen er elk jaar weer in
een aantal nieuwigheden
op de markt te brengen die
grote kans maken om in het
wereldhandelssortiment te
worden opgenomen'**

.....

Het geslacht *Gladiolus* behoort tot de familie van de Iridaceae, waartoe onder meer ook *Iris*, *Crocus* en *Freesia* worden gerekend. In het totaal telt deze familie bijna 100 geslachten en een kleine 2.000 soorten. Het planten-

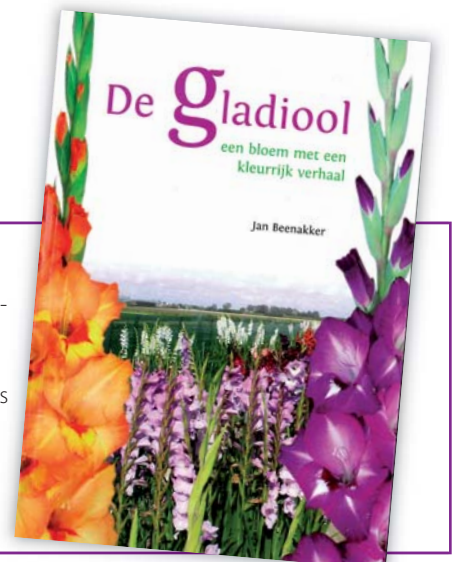
geslacht *Gladiolus* is groot. Evenals een aantal andere gewassen zoals bijvoorbeeld de aardappel, de tomaat en de tabak zijn de gladiolen uit een ander deel van de wereld naar Nederland gekomen. Plantkundigen menen dat circa tien soorten wilde gladiolen hun oorsprong vinden in de landen grenzend aan de Middellandse Zee en in Eurazië. Naar schatting staat van ruim 260 wilde soorten de wieg in Zuid-Afrika en tropisch Afrika. Hiervan komen 110 soorten voor in de zuidwesthoek van Zuid-Afrika, kortweg aangeduid als de Kaap. Een definitief aantal is nog steeds niet met zekerheid te zeggen. De wilde gladiolen zijn in die landen in heel verschillende landschappen ontdekt: zowel op hoogvlakten en berghellingen als in laaggelegen graslanden en langs moerassige rivieroevers.

DUIZENDEN CULTIVARS

De gladiolen die we nu kennen zijn niet de zogenoemde species, met andere woorden de wilde botanische soorten. Het zijn kruisingen. Het gangbare woord hiervoor is cultivar. Het begrip cultivar is een samentrekking van 'cultivated variety'. Er zijn in de loop der jaren vele duizenden cultivars ontstaan. Het is erg moeilijk in al die cultivars nog een wilde species te herkennen. Het gladiolensortiment past zich voortdurend aan de vraag van de consument aan. De ene keer zijn felle kleuren gewenst, een andere keer wordt de voorkeur aan pastelinten gegeven. Voor de kwekers en handelaren is het noodzakelijk tijdig op de wisselende wensen van de consumenten in te spelen. Trends hebben tegenwoordig een steeds kortere levensduur. De mode verandert snel en het is niet uitzonderlijk dat aanvankelijk veel

Het boek

Tijdens de jaarvergadering van de Nederlandse Gladiolus Groep is het boek *De Gladiool: een bloem met een kleurrijk verhaal* gepresenteerd en aan de aanwezige gladiolentelers uitgereikt. Er zijn nog exemplaren beschikbaar voor de verkoop. Informatie over de prijs komt in de volgende aflevering van de serie te staan.

In Zuid-Afrika is een groot aantal soorten van het geslacht *Gladiolus* te vinden

gevraagde cultivars al heel snel in de vergetelheid kunnen verdwijnen. Er zijn maar weinig gladiolen in het sortiment die ouder zijn dan twintig jaar. De Nederlandse veredelaars slagen er elk jaar weer in een aantal nieuwigheden op de markt te brengen die grote kans maken om in het wereldhandelsassortiment te worden opgenomen. In elk seizoen zien we dan ook veranderingen in het kleurenpalet en het bloemtype van de gladiool. De toekomst van de gladiolen ligt zodoende deels in handen van de veredelaars.

KLEIN ZWAARD

De naam gladiool komt van het Latijnse *gladiolus*. *Gladiolus* is een verkleinwoord van *gladius* dat zwaard betekent. Waarschijnlijk heeft Plinius de Oudere (23 n.Chr. -79 n.Chr.), een jonge zeemachtsofficier bij de Romeinse 'marine', de naam voor het eerst gebruikt vanwege de lange, puntige en zwaardvormige bladeren van de plant. Hij vermeldt de bloem met haar Latijnse naam in zijn 'Naturalis Historia'. De titel van dit werk is de verzamelnaam van 37 boeken waarin hij de meest uiteenlopende wetenswaardigheden heeft beschreven waarmee hij tijdens zijn zeereizen in aanraking kwam. *Gladiolus* of gladiool betekent dus klein zwaard. Eveneens is het woord gladiator, zwaardvechter, herkenbaar. De gladiool wordt daarom ook wel zwaardlelie genoemd, maar deze naam is nooit echt ingeburgerd. Het woordenboek van de Limburgse dialecten vermeldt dat in enkele plaatsen in het zuiden van ons land de gladiool in de volksmond 'De Twaalf Apostelen bloem' wordt genoemd. In Vlaanderen komt deze volkse plantennaam als 'Twaalfapostels' voor. De gladiool kreeg deze naam omdat er vaak twaalf bloemen aan de stengel zitten. Ook

wordt plaatselijk in Vlaanderen over de gladiool als 'vlammend zweird' gesproken.

VIA GLADIOLA

Gladiolen zijn voor veel zaken in het leven een symbool. Ze staan onder andere voor kracht en overwinning. Het is daarom niet zo vreemd dat de gladiool gekoppeld is aan bijvoorbeeld de wielersport of voetbal. Een sporter verdient een gladiool na een bijzondere prestatie. In Nederland is de gladiool HET symbool van de Vierdaagse van Nijmegen geworden. In 1983 kreeg ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (KNBLO) deze wandeltocht een eigen gladiool, gekweekt door Sjerps Bloembollen BV. Deze gladiool is destijds door de Koninklijke Algemeene Vereeniging voor de Bloembollencultuur (KAVB) officieel geregistreerd en kreeg de naam Vierdaagse. Tijdens het wandelfestijn heet sindsdien de Sint Annastraat in Nijmegen de Via Gladiola. Daar lopen betekent dat de finish in zicht is. Langs de Via Gladiola verwelkomt het juichende publiek op de laatste dag de wandelaars die al dan niet strompelend de eindstreep bereiken. Vergeten zijn dan alle blaren!! Traditiegetrouw krijgen zij van de bloemenmeisjes en van hun fans gladiolen aangeboden als beloning voor hun prestatie. Zo is de gladiool ook een symbool voor doorzettingsvermogen en bewondering geworden. Het beeldmerk van Altijd Nijmegen is de letter N. In dit logo zijn allerlei symbolen gevlochten die met de stad te maken hebben. Op de linkerpoot van de N staan gladiolen afgebeeld als symbool van de Vierdaagsefeesten. De gladiool is meer dan een Vierdaagsebloem. Al sinds de oudheid worden gladiolen gebruikt om iets duidelijk te maken. De bloem wordt bijvoorbeeld een lief-

desbloem genoemd, als teken van liefde op het eerste gezicht. De onweerstaanbare schoonheid van de bloem lijkt met één steek een verliefd hart te kunnen raken. In de Romeinse tijd werden de gladiolen bij allerlei officiële gebeurtenissen en feesten gebruikt. Bekend is dat de Romeinen de bloem op de graven van jonge meisjes plantten. In een aantal landen is het nog steeds gebruikelijk de gladiool als grafbloem te gebruiken. Dan betekent de bloem 'we zullen je missen' of 'je bent mijn ware liefde'. De spirituele betekenis van de gladiool duidt op ontvankelijkheid, speelsheid en bemoediging.

GLADIOLENTAAL

Er bestaan ook uitdrukkingen met gladiool. Bijvoorbeeld 'de dood of de gladiolen'. Bij een aantal sporten, zoals wielrennen en voetbal, wordt dit gezegde nogal eens gebruikt. Het betekent 'alles of niets', dus óf winnen óf op heroïsche wijze verliezen. De uitdrukking wordt toegeschreven aan de wielrenner Gerrie Kneteman ('de Kneet') (1951-2004), maar bestaat volgens sommigen al veel langer in de sport. En laten we Louis van Gaal niet vergeten. Sinds de voormalige trainer van de voetbalclub Bayern München het tijdens een persconferentie in steenkolen Duits had over 'der Tod oder Gladiolen', is ook de Duitse taal met een nieuwe uitdrukking 'verrijkt'. De 'dood of de gladiolen' is ontleend aan de tijd van de oude Romeinen. Na een zwaardgevecht tussen twee gladiatoren in het Romeinse circus ging het letterlijk om de dood of de gladiolen. Een gladiator kon worden gedood; de overwinnaar werd echter letterlijk in de bloemetjes gezet en met gladiolen overladen. De Romeinen dachten dat gladiolen onkwetsbaar maakten. Ook in de Middeleeuwen speelden bij gevechten gladiolen een rol. In het middeleeuwse Duitsland droegen soldaten als amulet gladiolenknolletjes bij zich. Zij geloofden er heilig in dat ze hierdoor onverslaanbaar zouden zijn. Een heel andere betekenis heeft 'achterlijke gladiool' (ààààchterlijke glàààdioal). Deze laatste uitdrukking is een scheldwoord in de betekenis van stommeling, sufferd. Volgens het Woordenboek van Populaire Uitdrukkingen is dit scheldwoord voor het eerst gelanceerd door de Utrechtse cabaretier Herman Berkien. In 1984 werd deze uitdrukking opgenomen in het Nationaal Scheldwoordenboek. Inmiddels staat de uitdrukking ook in het woordenboek van Van Dale in de betekenis van 'onnozele hals'.

Resumé

Al meer dan vier eeuwen is de gladiool in West-Europa in cultuur. Historicus Jan Beenakker schreef een boek over dit kleurrijk knolgewas. De tekst van het boek wordt in acht delen in BloembollenVisie opgenomen. In deze eerste aflevering staat de oorsprong van de gladiool centraal.